

Сінча С. А.,
магістрант,
Бердянський державний педагогічний університет
науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Г. Л. Вусик

УКРАЇНСЬКИЙ МЕНТАЛІТЕТ ЯК РІЗНОВИД ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Актуальність дослідження. Ментальність українців почала своє формування ще з давніх часів. Територіальне розташування між Сходом та Заходом, Північчю та Півднем, відсутність держави, розбрат народу і стали причиною виникнення сучасного менталітету, що й зумовило химерне поєднання українського світогляду в різних регіонах країни. Приміром, на західній частині держави притаманні такі риси ментальності, як індивідуальність та матеріальність, а на східній – пасивне споглядання, спрямоване на вищі істини.

Попри те, українців об'єднують глибока емоційність, зацікавленість природою рідного краю, ставлення до лагідної, доброї, щедрої, родючої землі, що породжує світ буття кожного. Такі символи українського народу рівнозначні героям стародавньогрецької міфології. Одним із таких героїв можна виділити Антея, непереможну силу якому дала йому матір – Богиня Землі.

Метою дослідження є вивчення українського менталітету як різновиду територіальної комунікації.

Антеїзм – важлива особливість ментальності українського філософського світогляду, що містить у собі відображення в історії матеріальної та духовної культури України, особистісні якості, самопізнання, заглибленість у себе, прагнення до усамітнення, жагу необмеженої свободи, необмеженої волі, закоханість у природу рідного краю, втілені у тисячолітні звичаї і традиції. Усна творчість донесла народні повір'я, вірування в живих істот – водяних, русалок та лісовиків, що населяють українську культуру, а їх самих приносять в жертви, аби лише не затьмарювати віру у вічність людського життя. Такий характер світосприймання породжує романтичний дух й оспівування народних мелодійних пісень, різновид танців та ігор, без яких не обходилась жодна подія. Романтичний дух української нації втілений у філософії серця, яка виступає ще однією гранню української ментальності, що формувалась у глибинах стародавньої культури, шліфувалась у Словах, Посланнях, Повчаннях, Молитвах [5, 42].

Ключовим і унікальним чинником єднання людей у суспільстві є мова, оскільки вона дає змогу не лише однаково спілкуватися, а й мислити, сприймати дійсність у тих самих способах мовного вираження. Проте в сучасних умовах мову також уже не можна вважати стовідсотковою ознакою національної належності. Нащадки емігрантів поступово припиняють використовувати свою національну мову, однак при цьому пишаються належністю до певної нації.

Важливою проблемою є використання національної мови як рідної всередині власної держави, де історично функціонують дві чи більше мов. У таких країнах офіційно затверджують використання декількох мов як державних: наприклад, чотири мови у Швейцарії (німецька, французька, італійська, ретороманська), по дві мови в Бельгії (фламандська і французька), Фінляндії (фінська і шведська). Непроста ситуація з колишніми радянськими республіками, де офіційно і фактично панувала національно російська двомовність, російською послуговувались у міжнаціональному спілкуванні. Нині, крім своїх національних, у Білорусі та Киргизстані російська є другою державною. В Україні двомовність склалася історично з часів Російської імперії. Українську і російську мови використовують паралельно, неоднаково в різних регіонах, а представники титульної нації не завжди є носіями української мови. Серед молоді володіння українською стає нормою і необхідністю, як і знання іноземних мов [3, 22-23].

Та на жаль, сучасній українській молоді так і не вдалося уникнути реставрації радянських цінностей: ментальну неусталеність, плинність, невизначеність, що призвело до кризових, стресових та психологічних перешкод [4, 38]. Зокрема, до них належать соціальна енергійність, викривлене розуміння соціальної справедливості, деформовані уявлення про форми захисту від економічних труднощів, соціальна заздрість, звичка безвідповідальності та здатність пристосовуватися до існуючих порядків [1, 45]. Такі речі й призвели до складнощів української нації до ментальності європейських народів. Практично неможливим стало налаштуватися на досягнення особистого успіху, високого соціального становища чесними способами за допомогою власних здібностей, наполегливої праці, цілеспрямованості, свободолюбства, раціонального мислення, виваженості, заощадливості, бережливості [2, 81].

Розглядаючи роль менталітету в процесах державотворення, Побочий І.А. зауважує, що носій відображає сукупність відносин, практикування даними суспільством через діяльність соціальних інститутів, включає в себе ієрархію цінностей, мораль, особливості міжособистісної поведінки і самовираження, способи передачі досвіду через покоління. Як складне системне соціокультурне явище, менталітет містить сукупність різноманітних компонентів. У найширшому розумінні до структури менталітету як складного соціокультурного феномену здебільшого відносять ідентичність, соціальні уявлення про минуле й майбутнє певної спільноти, цінності, звички, традиції, професійну діяльність тощо. Серед доступних об'єктів соціологічного дослідження менталітету можуть виступати ставлення індивіда до культури народу, звичаїв, традицій; знання й уявлення про своє природне і соціальне оточення; система засобів оцінювання явищ і процесів, що відбуваються. Подібні типи менталітету виявляються як у бунтарстві, героїчній боротьбі за національні цінності та державну самостійність України, так і в байдужості до долі власного народу і власної держави [4, 40].

Урешті, індивідуалізм, духовність, релігійність, інтровертність, волелюбність, егалітаризм тощо як певні системоутворювальні складові

ментальності українського народу, все-таки спроможні подолати прояви тоталітарного політичного режиму, шукати, закріплювати і демонструвати свою особливість, унікальність, аби тільки відстояти право на існування і самостійність, отримати нове змістовне заповнення [2, 81].

Література

1. Бондаренко О. В. Економічна ментальність як фактор побудови модерного українського суспільства. *Гілея: наук. вісн.: зб. наук. пр.* Київ, 2007. Вип. 8. С. 36–48.

2. Колесников М. П. Сучасна українська ментальність: сутність та особливості. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: щокварт. наук.-практ. журн. №3.* 2005. Харків: НТУ «ХПИ», 2005. С. 80–95.

3. Манакин В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 288 с.

4. Побочий І. А. Менталітет українського суспільства: витоки та сучасний стан. *Вісник СевДТУ.* Вип. 91: Політологія: зб. наук. пр. Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. С.37-41.

5. Соболев В. Дослідження витоків української ментальності. *Слово і час.* 1992. № 8. С. 42–45.

Скуратовська Д. В.,

студент,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – д-р пед. наук, доцент **В. А. Ницета**

СМИСЛОВІ ПАРАМЕТРИ ДИСКУСІЇ ЯК РИТОРИЧНОГО ЖАНРУ В ШКІЛЬНІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ

Реформування загальної середньої освіти, яке активно відбувається в Україні, опосередковане концепцією «Нова українська школа» (НУШ, 2016 р.) і положеннями Закону України «Про загальну середню освіту» (2020 р.). Стратегічні компетентнісні орієнтири зазначених документів втілені в чинних навчальних програмах з української мови. Зокрема, на рівні стандарту й профільному рівні учні профільної школи мають засвоювати практичну риторику, що є відповіддю на суспільний запит щодо підвищення рівня комунікативної культури сучасної молоді й дієвим кроком у реалізації риторичного аспекту української мови, задекларованому в 2004 р. [1].

Згідно з навчальною програмою, десятикласники на рівні стандарту мають засвоїти такий риторичний зміст:

- І блок (риторика як мистецтво, наука й навчальна дисципліна; мовленнєва ситуація; особистість мовця; аудиторія; текст як одиниця спілкування; ефективність мовлення; стратегія й тактика мовленнєвої поведінки; мовленнєвий